

brązowe jednostki pieniężne o wadze blisko 3,5 g i udziale srebra rzędu 10%. Biorąc pod uwagę, iż w ciągu lat 307—312 relacja złota do srebra wzrosła z proporcji 1:13,5 do 1:15, odpowiednio stosunek wartości złota do brązu przyjął postać jak 1:990. O ile przyjąć, że wymiana na dotychczasowych warunkach obowiązywała w dalszym ciągu na przełomie 313/4 r., to wówczas aureusowi odpowiadało 1 530 follisów; poziom wymiany w ten sposób odbiegał od oficjalnej taryfikacji z r. 307. Podobnie uwzględniając dane zawarte w papirusie P. Roll. Princ. IV 31, zredukowanemu follisowi odpowiadało blisko 5 denarów⁷⁹.

Zróznicowanymi danymi na temat cen aureusów wyrażonych w denarach dysponujemy dla lat 315—317. Według papirusów z przełomu 316/7 r. aureus kosztował około 4 350 denarów, podczas gdy dla r. 315 kodeks Teodozjusza podaje niższą cenę, a mianowicie 3 000 denarów⁸⁰. Znaczne podniesienie się ceny złota pozwala domniemywać o wzroście dotychczasowych relacji wymiennych złota i brązu. Według Callu⁸¹ widoczny spadek kursu follisa nastąpił już około r. 318; w świetle danych papirusowych wydaje się to prawdopodobne⁸².

Blizsze określenie wysokości relacji złota i srebra jest możliwe jedynie w oparciu o informacje pochodzące z *recto* i *verso* papirusu z połowy lat dwudziestych IV w.; jeśli przyjąć nową interpretację tego papirusu ostatnio wysuniętą przez J. Durliata, to na wolnym rynku za funt srebra płacono około 5 solidusów⁸³. Inny dokument z Oxyrhynchos z 324 r. zestawia 1 solidus i 4 354 denary⁸⁴. Dokonując jednakże analizy serii *Gloria Exercitus* z przełomu lat 20 i 30-tych IV w., której egzemplarze posiadały przeciętną wagę 2,5 g a zawartość srebra rzędu 20%, i przyjmując do szacunków poziom wymiany złota i brązu jak 1:1 200, dochodzimy do taryfikacji solidusa w postaci 2 165 follisów⁸⁵. Biorąc pod uwagę dane z papirusu P.O. 1 430 należy przyjąć, iż 1 follis z tego okresu odpowiadał 2 denarom (według notyfikacji papirusów). Zestawiając ze sobą ilości follisów stanowiące taryfikacje solidusa w latach 307—324, zwraca naszą uwagę tendencja rosnąca. Wynika ona nie tyle z ciągłej dewaluacji follisa, ile raczej z ewolucji relacji wymiennych złota i brązu uzależnionych od poziomu cen aktualnie obowiązujących na rynku. Podstawą zatem wartości nominalnych brązowych jednostek stało się przyporządkowanie wymiany follisów cenom bieżącym solidusów.

Oparcie przez Konstantyna systemu monetarnego na stabilnej walucie złotej, której dotychczasowe funkcje monetarne ograniczały się

⁷⁹ Por. Sperber, *Costs*, s. 235 n. (XI). Zob. również Jones, *The origin*, s. 35.

⁸⁰ *Cod. Theod.* XI 36,23.

⁸¹ J.-P. Callu, *La circulation monétaire de 313 à 348* [w:] Actes du 8-ème Congrès International de Numismatique, New York—Washington Septembre 1973, Paris—Bâle 1976, s. 238.

⁸² Zob. *Cod. Theod.* XI 36,23.

⁸³ SB 6086. Zob. Durliat, *o.c.*, s. 140—142. Inna interpretacja tego papirusu: West, Johnson, *Currency*, s. 108; Remondon, *A propos*, s. 139; Sperber, *Costs*, s. 268 (XI).

⁸⁴ P.O. 1430; West, Johnson, *Currency*, s. 158, 188—9. Por. Segrè, *Metrologia*, s. 439; tenże, *Inflation and its implication in Early Byzantine Times*, Byzantion XV, 1940—1941, s. 249—250; Sperber, *Costs*, s. 248.

⁸⁵ P.O. 1430. Zob. Sperber, *Costs*, s. 259.